

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՊԱՍԿԻ Ս. ԽՈՐՀՈՒՐԻԷ

(Շարունակութիւն *).

Գ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ Ս. ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՍ- ԿԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Գրքստանեաց ս. Եկեղեցին հաստա-
տուած է Քրիստոսի փրկարար վար-
դապետութեամբ, նորա խորհրդաւոր արարո-
ղութիւններն ևս պէտք է ծաղեն անպտո-
ճառ այդ վարդապետութեան սկզբունքներից:
Պասկը ս. խորհուրդ է և պատկազրութիւնը
խորհրդաւոր սրբազործումն ուրեմն և նորա
հիմունքը պէտք է սուրբ լինի. եթէ պատկազ-
րութեան արարողութիւնը հակասէ Աւե-
ատրանին, եթէ արարողութեան սկզբունքին
հակասէ գործնական վարդապետութիւնն, եր-
կու դէպքումն էլ կլուծուի այդ ս. խորհրդի
նշանակութիւնն ու երջանկացուցիչ ներգոր-
ծութիւնը:

Արդ՝ պատկազրութեան միջոցին ասուում է.
«վասն այսօրիկ թողց՝ այր զհայր իւր և զմայր իւր,
և երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ և եղիցին երկօրեան
ի մարմին մի: Արդ՝ զոր Աստուած զուգեաց, մարդ
մի մեկնեաց»:

Եւ աղօթուում է. «Տէր Աստուած յաւիտենա-
կան, որ զանգոյզս և զնախորշեալս զուգակցես միս-
ւորութեամբ, և կապես անքակտելի . . . օրհնեա՛
ղծառայս և զաղախինս՝ քո . . . »:

Այնուհետեւ քահանան խոստովանեցնում է
նոցա, որպէս զի եթէ ունեն հաւատքի թու-
լութիւն և այնպիսի մեղքեր, որոնք նոցա ան-
ընդունակ են դարձնում այդ աստուածային
օրհնութեան, զղջան և խոստանան ապաշխա-
րել և քաւել: Սախ քան պատկի թոյլութե-
թիւնը քննում են, որ արտաքին արգելքներ
(չհասութիւն, անչափահասութիւն և այլն)
չլինին, իսկ այժմ փնասարեր կարող են լինել
ներքին անուղղութիւններն, որոնք օտարաց-

նում հեռացնում են մարդուն թէ Աստուա-
ծանից և թէ Նորա ս. օրհնութիւնից: Ներ-
քին վերքերը կարելի է միայն խոստովանու-
թեամբ, պատկուողների կամեցողութեամբ և
անձնուիրութեամբ բուժել, ուստի և քահա-
նան դիմում է նոցա՝ զարթեցնում է նոցա
խիղճն և դրդում՝ զղջալ և մաքուր հոգով
ու սրտով մանել սիրով կապուած այն օրհ-
նութեան տակ, որ արժանաւորներին երջան-
կացնում է, իսկ անարժաններին՝ իրբե տկար
անօթներէ՝ պայթեցնում: Այստեղ արդէն ա-
պագայ բախտաւորութեան կամ անբախտու-
թեան պատճառն ինքեանք պատկուողներն են:

Յետոյ քահանան դիմում է դէպի նոցա ասե-
լով. «Տեսէք որդեակք, աստուածային հրամանաւն
և կանոնիւք ս. հայրապետացն եկեալ էք ի ս. եկեղե-
ցիս պատկիլ օրինօք ի սուրբ ամուսնութիւն: Աս-
տուած զձեզ միաբան սիրով պահեսցէ, ի խոր ծե-
րութիւն հասուցէ, և անթառամ պատկին արժա-
նացուցէ: Ապա տեսէք, որ աշխարհիս վերայ պէս-
պէս փորձութիւնք կան. թէ հիւանդութիւն, թէ
աղքատութիւն, և թէ այլ ինչ նեղութիւն, Աս-
տուած զձեզ յամենայն փորձութենէ հեռի պահես-
ցէ: Բայց Աստուծոյ հրամանն այս է, որ դուք եր-
կօրեանք մինչև ի մահ միմեանց օգնութիւն պար-
տիք առնել»:

Այս խօսքերից յետոյ հարցնում է ամուս-
նացուներին՝ թէ արդե՞ք այդ բոլոր հանգա-
մանքների մէջ համաձայն են իրար հետ սի-
րով ապրելու. ըստ որում և համաձայնութիւն
լսելով, շարունակում է.

«Այս բանիս վկայ Աստուած է՝ որ աներեւութա-
պէս ի վերայ ս. սեղանոյս բաղմեալ է: Այլ և մեր
պահապան հրեշտակքն այս ս. եկեղեցիս, ս. խաչս
և ս. Աւետարանս, դասք քահանայից և երամբ ժո-
ղովրդոց. ողբա ամենեքեան վկայ լինին մի»:

Եւ երբ համաձայնութիւն են, քահանան օրհ-
նում է. «Աստուած ի մէջ սոցա և սոքա մի՛
ստանանեցին. օգնեցէ, սոցա Աստուած . . . »:
Որով և սկսում է սքանչելի օրհնութիւնը.
պատկուողք պարտաւոր են ուշադրութեամբ
վերասրանալ այդ գեղեցիկ օրհնութիւնների
հետ դէպի Աստուած և հայցել՝ որ Սա-
թաղաւորէ իւրեանց մէջ: Միայն այդպէս
կարող են անվրդով լսել:

*) Նախընթաց համար:

բոնութեամբ զրուած պսակն ապօրինի է և մերժուած է: Իսկ յետոյ.

«Որ փասն պոռնկութեան արձակէ զկին իւր՝ արձակեալ լիցի ի բայց մի ամ սրբեցի»: 1

Ուրեմն մի տարի սրբուելուց (ապաշխարելուց) յետոյ իրաւունք ունի այլն ամուսնանալ: Այդ լրացնում է և միւս կանոնը՝ եթէ որ թողու գերկրորդն և յառաջինն դարձցի ի թողեալն, 7 ամ ընդ յանցանացն ապաշխարեալ է, և երկու ընդ օրինօք: Արեւմտեալ. «Այր որ զկին իւր թողու ի պատճառս աստուծապաշտութեան, նշովեալ եղիցի ի կեանս և ի մահ»:

Փոքր ինչ յառաջ գնալով տեսնում ենք որ Պ. դարի երկրորդ կիսում Հայոց Եկեղեցին աշխատում էր մաքսառել կնաթող լինելու դէմ: Փաւստոս Բիւզանդն ասում է. «Եւ յաւուրան ներսիս Հայրապետին ոչ որ իշխեր ի նմանէ Հանել կամ թողուլ իւր զամուսին յամենայն երկիրն Հայոց, զոր միանգամ քողով կամ պսակաւ հարսանեացն օրհնութեամբ առեալ էր, և ոչ այլ առնել միւսանգամ իշխեր որ համարձակել»: 2

Արշակաւան աւագականոցի մասին ևս պատմելով ասում է. «Բազում վնասս առնէին և անդ անկանէին. բազում կանայք զարս թողուին և անդր անկանէին. բազում արք զիրենց կանայս թողուին, և այլոց կանայս առեալ՝ անդր անկանէին. . . . »: 3

Ուրեմն ամուսնաթողներն ուղղակի չարագործների թւումն էին և փախչում էին գողերի ապաստանարանը: Մոյնը կրկնում է և Սոբենացին. «աւանդառօք և պարտականք և ծառայք և վնասակարք և գողք և սպանողք և կնահանք, և այլք այսպիսիք փախուցեալք անդր անկանէին, և ոչ կայր նոցա այց և խնդիր»: 4

Ուրեմն արդէն Պ. դարում երբ հեթանոսական սովորութեանց յիշողութեան տակ էր ժողովուրդը չարագործութիւն և աններե-

լի ոճիր էր համարւում ամուսին թողնելն:

Մանելով Ե. դարը տեսնում ենք որ ս. Սահակ հրամայում է քահանաներին. «Ասուցէք և զժողովրդականս յամենայն անստակութենէ ի փախել առեցնէ զՀնացողս, զգողս, զպոռնիկս, զաւագակս, ամենևին մի հաղորդեցին և մի ասպնջական լինիցին այնպիսեացն, զի մի եղիցին և ինքեանք ընդ նոսին որդիք կորստեան»: 5

Ուրեմն պոռնիկներն ու շնացողներն որոշուում էին Եկեղեցուց:

Փոքր ինչ յետոյ Շահապիւլանի սուրբ ժողովն որոշում է ժամանակի խառնաշփոթ վիճակն՝ ասելով. «Երամքել սիրոյն բազմանայր առեօրէնութիւն. . . . և լինէր յաճախումն Մծնէից և այլոց շարեաց, կնահանք էից, պոռնիկաց, գողաց, անձնականաց ամենայն խոտորնակ չարագործաց՝ յաշխարհիս Հայոց ի մէջ տանս Թորոգմայ»: 6

Ըստ որում և ժողովն ամեն միջոցների է դիմում վերացնելու համար այդ չար սովորութիւնը: Սա կարգադրել է անում այն հոգեւորականին, որ խառնւում էր պոռնկական ախար մէջ, և վկայութեամբ իրեն ի յայտ եկեացն. . . . »: 7 մինչև որ ապաշխարութեամբ քաւէր: Իսկ եթէ կնաւոր երէց գացի ի պղծութեան և ի պոռնկութեան և յայլ գործս շարեաց, և ստուգեալ վկայիք, քահանայութիւնն լուծցի, և յեկեղեցւոյ բաժնէ հեռացեալ լիցի: 8. դրամ տուգանս տացէ և ի կարօտեալս բաշխեցեն»: 9

Ապա եթէ կին երիցուն կամ սարկաւաղին ի շնութեան գտցին՝ ընտրոց տէր նոքա լիցին. կամ զեկեղեցին և զքահանայութիւնն ընտրեցեն, կամ զկինն. եթէ զքահանայութիւնն առցէ, զկինն ի տանէն ի բաց հանցեն, և ապաշխարութիւն խիտ ի վերայ դիցեն»: 10

Ուրեմն քահանան կարող է իւր պոռնիկ կնոջ պահել միայն թէ այն ժամանակ պարտաւոր է թողնել քահանայութիւնն և հարկի տակ մանել: Իսկ ժողովրդականաց համար կանոնադրում է. (Պ. կանոն)

«Եթէ որ կին ունիցի, և պոռնկեացի, և զկարգ ամուսնութեան սրբութեամբ ոչ պահեցէ, և զպրտակն զոր ան ի ձեռն քահանային ի ս. եկեղեցւոջն ի գլուխ իւր ընկալաւ. . . . և ապա առ ոտն եհար, և զօրհնութեամբ ամուսնութիւն զոր Աստուած ետ նոցա՝ պղծութեան կոխան արար, ի շնութիւն անկաւ, և ի պոռնկութիւն, և ի հանգանակս արբե-

1. Այս կանոնի սկզբունքի նմանութիւնն արտայայտուած է և Նիոյ—Պեսարիոյ (314-ին) ԺԱ. կանոնի մէջ. . . . բայց Ա. ամ ապաշխարեցէ, ի ձեռն ողորմութեան սրբեցի և հաղորդեցի օրինացն, եթէ կամեցի կին արացէ, և կինն այլում առն չիշխէ լինել մինչ կենդանի է այր նորա»:

2. Տպ. Վենետիկ. էջ 229:

3. Անդ. էջ 607:

4. Պատմութիւն. III, ԻԷ:

ցումեան, զայնպիսին կշտամբեցեն գլխաւորքն գանիւք, և բանիւք օղտակարօք և յեկեղեցւոյ ի բաց մերժեցեն, և տուգան կալցին յեկեղեցի, և ընդ կալօտեալս բաշխեցեն, փոխանակ զի անարգեաց զեկեղեցին, և զգտան օրհնութեան պղծեաց, Թէ աղատ է և դան չէ մարթ հարկանել, ի տուգանն և յապաշխարութիւնն յաւելցին, Կ. դրամ կարօտեցոյ, Բ. տարիս յապաշխարութեան. զպղծութիւնն այլ մի ևս գործեացէ, ապա մտցէ յեկեղեցի և ընդ ընկերս խառնեցի:

Պարձեալ. (Պ. կանոն) Եթէ որ զկին թողցէ զորդուց մայր առանց բանի պոռնկութեան, և կամ թէ արատ ինչ չոր ի մարմնի չիցէ, այլ որ եթէ այրն շնարարոյ իցէ, և այլում ակն եղեալ իցէ, դատաստան ալս լիցի. զորդիս և զտուն և ըզկեանս և զհողն և զընուն և զամենայն ինչ բաժանեցին հասարակաց, զկէսն կնոջն տացեն, և կնոջն եթէ կամք են այր ի տուն ածել, յինքն համարձակ անցէ, զբաժին կալցին և զարքունի հարկն ողջ արացեն, և այրն որ եթող. Ե. ամ ապաշխարեցէ, և յեկեղեցի տուգան տացէ, թէ աղատ է Զ. դրամ թէ շինական՝ դանալի լիցի, և Ը. դրամ յեկեղեցի տուգանեցի, փոխանակ օրհնութեամբ զամուսնութիւնն խոտելոյ, Ապա եթէ մինչդեռ ի պաշարին և ի տուգանի իցեն, և կին որ յանդգնեալ կնաթողին կին լինի, և ամ մի չիցէ անցեալ, յայտ եղև թէ զառաջին կինն նա ետ թողուլ, կալցին զկինն և յուրկանոց տացեն, տարի մի աղացէ գոտեացն, եթէ աղատ է յուրկանոց չերթայ, Ը. դրամ տացէ ի գոտիսն: *

Սոյնանման սոսկալի պատիժներն է ենթարկում և ամուլ կին արձակողին: Ընդ սմին նախընթաց կանոնին պէտք է աւելացնենք և մի ուրիշն, որ է այս. (Զ. կանոն).

«Եթէ կին որ յառնէ ելանիցէ՝ կալցին և անդրէն յայր իւր տացեն, մանաւանդ զոր վարձանք իցէ վարձեալ, և ոչ բողաբար. թէպէտ և վաճառեցէ, թէպէտ ի յաղանութիւն կալցի, եթէ կամք իցեն հոգեւոր և քարի խրատու և սիրով կալցեն, Ապա եթէ այրն չարարարոյ իցէ, կամ պոռնիկ, կամ հանգանակող և արբեցող, կամ այլ ինչ խեղական, գանիւ և խրատու կշտամբեցեն զայրն, և հնազանդեցուցեն զերկոյին, եթէ աղատ է՝ տուգանք և խրատու զայրն ի կարգ ածցեն, ապա թէ զիւրափոխեցի այրն, կինն պաշտեցէ զնա:»

Այս կանոնները, մանաւանդ Պ. և Զ. որոնք հրամայում են ամեն միջոցներով ուղղել ամու-

սիններին, պարզապէս ցոյց են տալիս որ հայոց Եկեղեցու ս. Հայրերը մերժում են պատիի լուծման կարելիութիւնը: Վերեի երկու կանոնների վերջում ևս ասուած է. «Որ զորդուց մայր թողցէ, կամ զամուլ առանց բանի պոռնկութեան կամ այլ արատոյ, առն և կնոջ պատուհաս, տուգան և ապաշխարութիւն, կանոն և սահման՝ այդ կացցէ:» Ըստ որում ուղղել և միայն ուղղելն է ս. Ժողովի սկզբունքը, զորա համար են դրուած բոլոր խտութիւններ և յարուցած դժուարութիւնները:

Բայց կայ պատի, որ անվաւեր է համարւում: Ի. կանոնը խօսելով առեւանգման վրայ, աւելացնում է. «Ապա եթէ երիցու ուրուք դադար պակ եղեալ իցէ առանց հօր և մօր աղջկանն, երեցն զբահանայութիւնն չիշխէ պաշտել... և պատկն՝ զոր ետ՝ անվաւեր լիցի:»

ԺԲ. և ԺԳ. կանոններն անվաւեր են համարում և այն ամուսնութիւնն, որ հակառակ է Հաստութեան կանոնին, որի մասին յետոյ պէտք է խօսենք: Սոյն կանոնը զրեթէ բոլոր կանոնադրութեանց մէջ կրկնւում է, այնպէս որ դրուած արդեւքների դէմ պակադրութիւնը չի կարող ինքն ըստ ինքեան վաւերական համարուի:

Մերսէս Բ ի (546?—556) անունով ևս կան 43 հատ պատժական կանոններ, որոնց մէջ զանազանք թէ անվաւեր պատկների յիշատակութիւն և թէ հետեւեալ մի կանոնը.

«Ասան այնոցիկ որք զպոռնիկ կանայս թողուն, Ա. ամ ապաշխարեցեն և կին արացեն, և կինն առն չիշխէ լինել:» Իսկ յետոյ «Ասան որ զիւր կին թողու և այլ առնէ, և ապա դառնայ յառաջինն, Ե. ամ ապաշխարեցէ:»

ԱԺԼ և. «Ասան կնոջ որ ընդ արամբ է և շնայ թէ թողցէ զպղծութիւն իւր, Ե. ամ առ դրան Գ. ընդ օրինք ապաշխարեցէ:»

Այստեղից արդէն տեսնում ենք, որ պոռնիկ կնոջ թողնողը պէտք է նախ ապաշխարի և ապա ամուսնանայ. իսկ եթէ շնացողն ուղղուի, դարձեալ պէտք ապաշխարութեամբ սրբի իւր պղծութիւնը: Առաջին կէտը տեսանք և վերև:

Ապաշխարանքի վրայ խօսելով, յիշենք մի

*. Ծեա. և Նիոյկեսարոյ ԹԲ. կանոնը:

քանի որ իշ կանոններ ևս: Ս. Գ. Լուսաուորչի վերոյիշեալ կանոնների մէջ կարգում ենք:

«Ամեն կուսան իցէ և մին երկեակ, Բ. ամ արտաքոյ և մի ընդ օրինօք»:

Իսկ Մերսէս Բ-ի կանոնի մէջ. «Ասան որ մին կուսան է, և մին երկեակ, և զուգին. Գ. ամ ապաշխարեցեն»:

«Ասան որ ընդ երկու քեոց պոռնկի, և ապա զմին կին առնէ, Ժ. ամ ապաշխարեցէ»:

«Ասան որ յառաջ քան զհարսանեան շնան և կին առնէ, Գ. ամ արտաքոյ, և Լ. ընդ օրինօք ապաշխարեցէ»:

«Ասան որ շնայ և զնոյն կին առնէ, Գ. ամ ապաշխարեցէ»:

«Զէ պարտ զկուսանս այրեաց ամուսնացուցանել և ոչ զայրիս կուսանաց, զի անմաւ է»:

Յովհան Ունաստասէրը կանոնադրում է.

«Իսկ զերկեակն նոյնպէս պարտ է ըստ առաջին կարգին՝ միջնորդօք և խօսնականօք հաւանցուցանել յիրերաց յօժարութեամբ, և յեկեղեցւոյն և ի քահանայիցն օրհնութենէն ընդունել զնշան զուգարութեան իւրեանց. իսկ եթէ որ ոչ այսպէս, այլ յառաջ խանձեցին և պղծեցին առ իրեարս, զայնպիսին ի բաց մեկնեցեն ի միմեանց, և զշնացելոյ զկանոն և զսահման ի վերայ զիցեն, Իսկ եթէ ոչ առնուցուն յանձն մեկնիլ ի միմեանց, յետ Ժ. ամի ապաշխարութեան օղորմութեամբ և արտասուօք արժանաորեացին խառնիլ յեկեղեցի Լուսաուորչոյ»:

Հապա և երրորդ անգամ ամուսնացողների համար, որ անարարաւաւութիւն է համարուում, կանոնուած է.

Մերսէս Բ-ից. «Ասան երրորդաց որք զուգին, եթէ թողցեն, Ժ. ամ արտաքոյ և Ե. ընդ օրինօք եկեղեցւոյ»:

Սին կաթուղիկոսից. «Երրորդաց զուգութիւն խառնակութիւն է, պղծագործ շնութիւն, անքաւելի յանցանք. եթէ ապաշխարութեամբ կամին ջնջել զմզս, նախ որոշեցին ի միմեանց խապա. ապա եղիցին արժանի ապաշխարութեան. և քահանայ որ զուգութեան նոցա պատճառ լիցի՝ լուծցի և նշովեցի»:

Բացի վերոյիշեալ ապաշխարական դէպքերի, որոնցից հաւատացողը կամաւորապէս սրբութեամբ միայն կարող է իրապէս վայելել պը-

սակի օրհնութիւնը, տեսնում ենք՝ որ պսակն արդեւուած է նաև կոյսի և այրու և երրորդ անգամ այրեացածների համար: Մանապէս արդեւուած է անապահասաների ամուսնութիւնն, որպէս յիշում են թէ ս. Սահակի, թէ Մերսէս Բ-ի իմի (Պունայ ս. ժողովի) և Շնորհաւու կանոններն, ըստ որում և իւրաքանչիւր պսակ պէտք է անպատճառ ամուսնիների փոխադարձ համաձայնութեամբ կայանայ:

Լուծման վերաբերմամբ մի կանոն ևս կայ ամուսնի դերութեան (կամ աքսորանքի) պատճառով. այդ Մերսէս Գ. Շինողի Ի. կանոնն է.

«Եւ վասն մերոց մեղաց՝ յորժամ աշխարհս գերեցաւ ի թշնամեաց՝ րազում արք և կանայք ի գերութեան էին. նոցա ամուսինքն առանց վարդապետի հրամանի, կանայս առին, և արանց եղին: Ասան այսպիսեացն սահմանեցաք այսպէս, թէ յառաջ քան զէ. ամն՝ մինչ զուգակցին ի գերութեան էր, և նորա յանդգնութեամբ այլ ամուսին՝ առին այնպիսեացն ամուսնութիւն ի պոռնկութիւն է, և գան և պատուհաս կրեցեն. յընչից և ստացուածոց նոցա հրամայեցաք առնուլ վարդապետաց, և յաղքատըս բաշխել, և զնոսա զատուցանել ի միմեանց և ապաշխարել: Եւ ամ, Իսկ է ամին եթէ ամուսինքն դարձեալ լինին ի գերութենէն, անդէն հրամայեցաք դառնալ յիւրաքանչիւր ամուսինս. ապա եթէ ոչ՝ կալցին զոր առին, և նորա որ դարձան օրհնութեամբ այլ կանայս առնեն, և այլ արանց լինին, և կրկին ապաշխարութիւն ի վերայ զիցեն, Իսկ որ համարեացն զէ. ամն առցէ օրհնութեամբ առանց տուգանաց և պատուհասի, և կրկին ապաշխարութիւն ի վերայ զիցեն»:

Ուրեմն լուծում է և այն ամուսնութիւնն, որ պսակադրուել է դերուած ամուսնուց յետոյ եօթը տարուանից առաջ: Իսկ եթէ ժամանակը լրանալուց զինի պսակում են, պէտք է ապաշխարին, որովհետև զործը դարձեալ ծանր է անսիրութեան ապացոյց՝ քանի որ տարադրուած ամուսինը կենդանի է:

Ապօրինի պսակադրութեան անվաւերակաւութիւնն և արձակման վերաբերմամբ խիստ կանոնադրութիւնը ծանաչում է, և ս. Մերսէս Շնորհալին, որ զրում է առ քահանայս թըղթի մէջ. «Մի և կնաթողոց արանց, կամ այրաթո-

*. Հմմտ. և Նիոյկեսարիոյ Թ. Ժ. Բարսղի Գ. կանոնները:

1. Երրորդ պսակի արարողութիւն ևս չունի Հայոց եկեղեցին:

դաց կանանց՝ առանց կանոնական հրամանին՝ դիցէ որ պսակ՝ զի մի լուծջիք դուք ի քահանայական կարգէ՝ ըստ կանոնաց՝ և եղևալ պսակն քակտեսցի՝ և եթէ բռնանան՝ և ոչ բաժանին՝ ընդ պոռնիկս համարեալ լիցին։ որոնք Եկեղեցուց մերժուամեն։

Այլ և Պահեսեցէն և զհրամայեալ օրէնսն ի Տեառնէ՝ որ յաղագս առն և կնոջ անբաժանելի զուգաւորութեան։ զի բաց ի բանէ պոռնկութեան և որ այլ ևս են ի կանոնս օ. Հարցն գրեալ պատճառք՝ այլովք իւրք մի արասցէ բաժինս . . . զի թէ որ արձակէ զկին իւր և արասցէ այլ՝ շնայ՝ ըստ բանին Քրիստոսի. ապա և արձակեալն ընդ նմին զոր արձակեաց՝ շնութեան մեղօքն պատժիցի։ *

Պարձեալ. Մի որ ի քահանայից ի բռնութենէ բռնաւորաց առանց կամաց առն և կնոջն պսակ դիցէ . . . Զի պսակն այն անհատատ է և լուծանելի. և պսակագիրքն ոչ առանց պատժոց։

Աւերջապէս յիշուամէ մի հանդամանք ևս. այն է՝ երբ մի ամուսինը հեթանոս է։ Այդ մասին Պօղոս առաքեալն ասում է. եթէ որ եղբայր կին ունիցի անհաւատ. և նմա հաճոյ իցէ բնակել ընդ նմա. մի թողցէ զնա. եւ կին որ ունիցի զայր անհաւատ. և նմա կամ իցէ բնակել ընդ նմա. մի թողցէ զայրն. Զի սուրբ է այրն անհաւատ կնան . . . Եւ պա եթէ անհաւատն մեկնեսցի. մեկնեսցի. զի ոչինչ հարկ ի վերայ կոյ եղբորն կամ քեռն յայնպիսի իրա. քանզի ի խաղաղութիւն կոչեաց զմեզ Եստուած։

Այս այն դէպքի մասին է. որում անհաւատ ամուսիններէից մէկը քրիստոնեայ է դառնում. քրիստոնեան պարտաւոր է պահել քրիստոնեական հրամանը. մինչդեռ հեթանոսը պարտաւոր չէ և եթէ թողնէ ամուսնուն. քրիստոնեայ կողմն աղատ է վերստին պսակուելու։ Այդ կտորի բացատրութիւնը տալիս է Սարգիս Շնորհալին.² ասելով որ պատուի-

րուած է կանանց հնազանդ լինել ալ և անհատաբան (արանց) և պաշտօնեւորն և ապստամբիցն ի բանէն ճշմարտութեան. եւ նմա կամ իցէ բնակել ընդ կնոջն քրիստոնէի. մի թողցէ զնա՝ ըստ առաքելական խրատուն այլ՝ բարեկարգութեամբ ընդ նմա կալով համեստ գնացիր. շահել զնորա փրկութիւնն։

Իսկ հեթանոսի հետ պսակուել արգելուած է Հայաստանեայց Եկեղեցու կանոնադրութեամբ։ Այդպէս Սերսէս Բ-ի ժոյ. կանոնն ասում է. «Վասն որ զհեթանոս կին առնէ. կամ լինի առն՝ չար է. մանաւանդ եթէ յանհաւատութեան կան մնան. եթէ թողցէ կամ մեղցի անհաւատն. ժե. ամ ապաշխարեցէ. և զնոնդսն ածիցէ ի հաւատս։

Մանաւանդ Սիոնի ժ. կանոնը. «Քահանայք պատուէր արասցեն՝ արանց և կանանց և դատերաց նոցա՝ զի ոչ արասցեն ընդ հեթանոսի զուգութիւն՝ զի չէ ամուսնութիւն. այլ անօրէն և պիղծ խառնակութիւն. զի զի՞նչ բաժին կայ հաւատացեւորն ընդ անհաւատին. զի չար է քան զչնութիւն և որ գարշազոյնն է քան զչնութիւն անբանական յանցանք։

Ուրեմն հեթանոսի նաև այլադաւանի՝ հետ Հայի ամուսնութիւնն արգելուած է բացի ի բաց. քանի որ սիրոյ և զգացմանց միութիւն չեն կարող ունենալ. և հաւատացող չլինելով՝ չեն վայելիլ Հայոց եկեղեցու օրհնութիւնը։ Առանց հաւատքի՝ օրհնութիւնն ոչինչ է և սրբապղծութիւն է անհաւատի վրայ խորհուրդ կատարելը։²

*. Այլադաւանի հետ պսակուելն արգելուած է 491 թուի Վաղարշապատի ու Դւնայ ս. ժողովներէն շարժւած Ս. Խաչատուրի. II, էջ 80, 86, 136. Մովս. Վաղանկատուացի II, 101. Տես. և Յովհան Իմաստասէրի ԻԹ. և ԼԲ. կանոնք։

1 1823 թուին Վայմարի դուքս իրաւունք տուաւ քրիստոնեաներին և Հրէից՝ իրար աղջիկ տալու. Գեօթիէն լսելով սարսափել է և ասել որ եթէ իւրեանց հոգւոր տեսչապետը բնաւորութիւն ունեցող մարդ լինէր. պէտք է այն բոլորին հրաժարուէր և չընդունէր այդ օրէնքը. զի եթէ անհաւատը մննէ և հաւատացողի հետ շնորհ վայելէ. այլ ևս զգացմունք և բարոյականութիւն կմնայ ամենալաւ քրիստոնեայի մէջ անդամ։

2 Տես. Մատթ. է. 6. Ընդհանր. էջ 81—82.

*. Ընդհ. էջ 304.

1 Ե. Կորնթ. է. 12.

2 Մեկնութիւն Վաթուղիկեայց. Կ. Պոլիս. 1826 էջ. 291. 292. Հռոմէական եկեղեցին բացէ ի բաց մերժում է լուծելու հնարաւորութիւնն. այլ ճանաչում է միմիայն ժամանակաւոր բաժանումն. Մինչև անգամ եթէ մի ամուսինն այլադաւան է և թողնում է հեթանոս իւր կողակցից. վերջինիս իրաւունք չէ տալիս ամուսնանալու. քանի որ թողողը դեռ կենդանի է.

Վերոյիշեալ բոլոր կանոնների սկզբունքները զեղեցկապէս ամփոփուած են Կոստանդին Լ.-ի ժե. կանոնում որ է այս.

«Առաւել քան տարցին եպիսկոպոսը և քորեպիսկոպոսը՝ զպոռնիկս՝ զշնացողս և զհմայս և զամենայն յանց ուսորն՝ երկիւղիւ գեհնենին ի գարձ ածել. իսկ զանդարձն՝ մարմնաւոր պատուհասիւ և հոգեւորաւ խրատել և տուգանել. մանաւանդ զայնպիսիս որ այր և կնոջ մէջ մտցեն, կամ բող ունիցին կին, կամ՝ առեւտրութեան պատճառաւ թողուն զկանայս առանց բանի պոսնկութեան. զայնպիսիս առանց խղճի անողորմ խրատեսցեն տուգանք. » 1

Բոլոր ասածներէից շատ պարզ երևում է, որ Հայաստանեայց ս. Եկեղեցու սկզբունքն է՝ ամեն միջոցներ գործ դնել և ուղղել մեղաւոր կողակցին. ոչ մի պատճառ չի կարող քակտել օրինաւոր ամուսնութիւնը, բացի մահից: Միայն թէ պսակն անվաւեր է, երբ ապօրինի է, երբ դրուած կանոններին հակառակ է:

Սակայն վերեւ տեսանք, որ կան ապաշխարանքով բաժանումներ, ուրեմն որն է ճշմարիտ եղբայրացութիւնը:

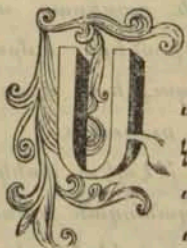
Ա. ՏԵՐ ՄԻՔԵԼԵԱՆ:

(Կը շառունակուի)

ԻՆՁ ՊԵՏԲ Է ԿԵՐՊԱԼ ԵՒ ՊԵՏՄԵԼ

ԵՐԵՒԱՆԵՐԻՆ:

մենայն հաւանականութեամբ էնդամայն վէպը*, ոչ միայն առանձին անհոտներէի, այլևս սոցա քաղաքակրթութեամբ խրբերի մէջ մեծ և ինքնուրոյն գեր է խաղացել: Եւ արդարեւ գրականութեան այդ ճիւղի մեծ և կրթական նշանակութիւնը անկարելի է ուրանալ, եթէ մինչև անգամ ինչպիսի

միակողմանի տեսակէտից նայելու լինինք, որ նա մարդու և այլ էակների մէջ մի առընչական յարաբերութիւն է կապում: շարժումն արթնացնում է մարդու միջքն ու զգացմունքները. և կարագրում է նոցա փոխադարձ յարաբերութիւնները որով և մարդը մանկութիւնից զիտակցում և զգում է, որ Նախախնամութեան անսահման տնօրէնութեամբ իւր և ամբողջ արտաքինական բնութեան մէջ մի ազգայնական կազմակերպութիւն է հաստատուած: Իսկ գեռնա մանկութեան օրօրոցից զգալ և գիտակցել որ մարդը միայնակ չէ աշխատում որ նա մի բնկերական էակ է բնգարձակ հասկացողութեամբ, ոչ այլ ինչ է այս, եթէ ոչ մի անգնահատելի երախտիք, մի երկնային պարգև, որ նոյն իսկ մարդու մէջ մարդու երջանկութեան համար բարբեր և արգաւանդ հոգ է պատրաստում: Կենդանական վէպի համար անհրաժեշտ է և կենդանի խօսք: Բայց ահա մանուկը հետզհետէ աճում, զարգանում, հասունանում է: Հեքեթներին մէջ մանկական միտքը հրապուրող և յախշաւոր զենդանիները՝ խորամանկ աղուէսըն ու երկչոտ նապաստակը, ոսկեփետուր թռչուններն ու սիրուն այծեամները, անտառի գայլերն ու արիւնքուշտ ցին այլ ևս դադարում են զբաղեցնել հասունացած երեխայի միտքը առաջնայ նման: Նա սկսում է աւելի ու աւելի հետաքրքրուել նոյն իսկ մարդկանց առօրեայ կեանքով և անցեալով, նոցա փոխադարձ յարաբերութեամբ, կենցաղախորութեամբ և գործերով, Սփորաբար այդ ժամանակ երեխայի համար հանգէս է գալիս մանկական դիւցազնական վիպասանութիւնը հնգկական, յաւնական և այլ ազգերի հերոսական վէպերի նմանութեամբ: Այստեղ գրելու տրապէս գեր են խաղում այնպիսի մարդիկ և այնպիսի գործեր, բնութեան այնպիսի տեսարաններ և երեւոյթներ, որոնք կամ գէթ որոնց մանրամասնութիւնները գոյութիւն չեն ունեցել երբեք և կամ միանգամայն հեռու են իրականութիւնից: Այս շրջանում հետքերի բայց տակաւին մանկական

(Կիրակոս ԻԱ.

* Այնպիսի վէպ, որի մէջ գեր են կատարում զխաւորապէս կենդանիներ: